

حکمای راسخین

(حکیم متأله ملا علی نوری و شاگردان)

www.ketab.ir

دکتر غلامحسین خداری

سرشناسه	حدری، غلامحسین، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدید آور	حکمای راسخین (حکیم مثاله ملاعلی نوری و شاگردان) / غلامحسین حدری.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۲۳۸ ص.
فروست	دانشگاه پیام نور، ۲۸۰۰. گروه فلسفه و کلام اسلامی، ف/۱۵۲
شابک	978 - 964 - 14 - 0851 - 2
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص: [۲۳۵] - ۲۳۸؛ همچنین به صورت ژورنالیست.
یادداشت	نماینه.
موضوع	نوری، علی بن جمشید، ۴۱۱۴۶ - ۱۲۴۶ ق.
موضوع	نوری، علی بن جمشید، ۴۱۱۴۶ - ۱۲۴۶ ق. -- شاگردان
موضوع	فلسفه اسلامی -- آموزش برنامه ای
موضوع	Islamic philosophy -- Programmed instruction
موضوع	فیلسوفان اسلامی -- ایران
موضوع	Muslim philosophers -- Iran
موضوع	فیلسوفان اسلامی -- قرن ۱۳ ق.
موضوع	Muslim philosophers -- 13th century
شناسه افزوده	دانشگاه پیام نور
شناسه افزوده	Payam Noor University
رده بندی کنگره	BBR1۲۶۹/۵
رده بندی دیویی	۱۸۹/۱
شماره کتابشناسی ملی	۷۵۶۹۷۲۳

دانشگاه پیام نور

چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰

قیمت: (ریال) ۴۴۰,۰۰۰

حکمای راسخین (حکیم مثاله ملا علی نوری و شاگردان)

مولف: دکتر غلامحسین حدری

تهیه و تولید: مرکز انتشارات دانشگاه پیام نور

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۱۴ - ۰۸۵۱ - ۲

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0851 - 2

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

۱. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام نور است. نویسنده، کپی یا خلاصه برداری، نشر و ترجمه، چاپ، فهرست، توزیع گسترده، تهیه CD و این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح پشت و روی جلد و... بدون اخذ مجوز کتبی از معاونت فناوری و پژوهش دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. مسئولین وقت قلمرو حمایت از مولفان و هنرمندان دارای مسئولیت حقوقی و کیفری بوده و بعد پیگرد فراز می گیرند!

آدرس: فروشگاه مرکزی چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور: تهران، خیابان شهید رجایی،

پرسیده به تقاطع آزادگان، جنب ورزشگاه یادآورانی، تلفن: ۵۵۵۰۲۱۰۴ - ۵۵۰۹۸۳۸

سایت فروش اینترنتی: <http://digibook.pnu.ac.ir>

فهرست مطالب

پیشگفتار

مقدمه

یازده

سیزده

۱

فصل اول: حکیم ملا علی نوری

۱

زندگی حکیم ملا علی نوری

۴

فرزندان حکیم ملا علی نوری

۵

وفات حکیم ملا علی نوری

۶

ویژگی‌های خاص حکیم ملا علی نوری

۱۳

تأثیر و تألیفات حکیم ملا علی نوری

۱۸

رسان حکیم ملا علی نوری

۲۴

جوایز و افتخارات حکیم ملا علی نوری

۲۶

حیاتی‌ترین مکتوبات

۲۹

مکتوب فکری حکیم ملا علی نوری

۳۵

آراء هستی‌شناسانه حکیم ملا علی نوری

۳۱

نحوه وجود ذات حق تعالی در بیان حکیم نوری (معمولاً یا لا یعشرط بودن)

۳۳

مربوط به خداوند در بیان حکیم نوری

۳۳

عالم روح کیه

۳۵

روح و آرزو کیه اولین تعین وجود مستند

۳۷

عالم نفس کیه

۳۸

عالم طبیعت کیه

۳۸

بررسی شکاکات حکیمی حکیم ملا علی نوری

۴۱

فصل دوم: نحوه مواجهه حکیم نوری با جریان‌های فکری

۴۱

جریان فکری فقه

۴۴

مکتب حکیم نوری با میرزای فقه

۵۵	جریان میرزا به حکیم نوری
۵۶	درخواست میرزا از حکیم نوری در گذشتن بک تاجیک
۵۷	جریان فکری شیخ احمد احسانی
۵۸	ولادت و سال‌های اولیه زندگی شیخ احسانی
۵۹	سفر شیخ احمد به کربلا و نجف
۵۹	سفرهای متعدد
۶۰	سفر به ایران
۶۵	احسانی در فزویین (تکفیر شدن شیخ احمد)
۶۶	خروج شیخ از کربلا و قاجعه کربلا
۶۷	آثار شیخ احمد احسانی
۶۸	عقاید خاصه شیخ احمد احسانی
۶۹	دیدگاه احسانی درباره حدیث متعال و نعمة الطهار (علیهم السلام)
۶۹	دیدگاه احسانی درباره معاد جسمانی و جهان هورقلیا
۶۹	بحر وجود و ولی عصر (عج) در عالم دنیا
۶۹	معراج پیامبر (صلی الله علیه و آله)
۶۹	مواجهه حکیم نوری و شاگردانش با تفکرات احسانی
۶۷	جریان باذری (مبلغ مسیح)
۶۸	جریان تبشیری‌ها پس از سقوط صفویه
۶۹	هنری مارتین و فعالیت‌های وی
۷۲	نگارش رساله صد اسامی توسط مارتین
۷۴	آبان کار مارتین
۷۴	پیرامون رساله مارتین
۷۵	مواجهه علمای شیعه با رساله هنری مارتین
۷۸	زبدیه حکیم نوری بر رساله هنری مارتین
۸۰	جریان متصوفه
۸۱	فصل سوم: ورود معصوم علی‌شاه به ایران (سرآغاز فصل جدیدی از تاریخ تصوف در ایران)
۸۱	ورود معصوم علی‌شاه به ایران
۸۲	مواجهه حکیم نوری با جریان تصوف
۸۶	نورعلی‌شاه
۸۷	حسین علی‌شاه
۸۸	سید ابوالقاسم سنکوت
۹۱	فصل چهارم: شاگردان مدرسه حکیم نوری
۹۲	ملا محمد جعفر لنگرودی
۹۴	آثار ملا محمد جعفر لنگرودی
۹۶	شاگردان ملا محمد جعفر لنگرودی

پیشگفتار

حکمای راسخین در طوفان سائبان ممتد و پرفراز و نشیب سیر حکمت در عالم اسلامی با تلقین و توحید دانش فلسفه‌ای که از یونانیان باستان به دنیای اسلام رسیده بود، به همراه نوآوری‌های نوافلاطونیان اسکندرانی از این دانش شریف و با استمداد از عناصر قرآنی، عرفانی و کلامی مکتب نجات بخش اسلام در ملتقای حکمت متعالیه صدرایی، به حکمت راستین مستحکمی رسیدند که توانسته است قریب چهارصدسال سیطره بلامنازعه‌ای بر حوزه‌های فلسفی - حکمی به‌طور خاص و حکمت اسلامی به‌طور عام داشته باشد. حکمت راسخه حاصله، واجد ویژگی‌های برجسته استدالات و براهین فلسفه مشاء این سبایی و سیر و سنوک نوزایی حکمة الاشراق سبب انبساط اندین سهروردی را به‌همراه گشودگی‌های حکمی خاص خودش برای تبیین و تفسیری از راه هستی با همه گستردگی و پیچیدگی را داشته باشد و بدون تردید هنرمند و معمار برجسته این حکمت راسخه کسی جز حکیم و ارسته متأله ملاصدرای شیرازی نبوده و نیست.

حدود دویست سال باید می‌گذشت تا حکیم و ارسته متأله‌ای مثل حکیم عارف آقا محمد بیدآبادی (متوفای ۱۱۹۷ یا ۱۱۹۸ ق) یکی از اعجوبه‌ها و بزرگ‌ترین و پرآوازه‌ترین مدرّس معارف حکمی و دانش‌های عقلی در بستر مکتب اصفهان با همه تنوع و تناوری‌هایش بتواند همین حکمت راسخه صدرایی را از دل غبار زمانه تاریخ بیرون کشیده و احیاءکننده و مروج آن در قرن دوازدهم هجری به‌ویژه نیمه دوم آن گردد (مظهری مرتضی، ۱۳۷۰: ۵۹۴). گرچه اشتغالات علمی وی علاوه بر تدریس حکمت صدرائیه، فلسفه مشاء و اشراق نیز می‌بود اما نقش وی در رواج و تثبیت حکمت صدرایی و تربیت متألهان برجسته در آن برهه و در این ساحت حکمی واقعا بی‌بدیل بوده زیرا تا دوران او حکمت صدرایی عمده‌تا به فراموشی سپرده و از آب و تاب جریان مسلط

بر حوزه‌های علمی آن نیز افتاده بود. نفس مسیحیایی او در شاگرد و پیرو اصل و برجسته‌اش حکیم متائله ملا علی نوری مازندرانی (متوفای ۱۲۴۶ق) بود که موجب تثبیت، ترویج و شروع این نحله حکمی متعالیه در حوزه‌های علمیه ایران می‌گردد. حکیم نوری از معدود افراد و انکشت‌شمار چند قرن اخیر است که توانسته تا عمق حکمت متعالیه صدرای رسوخ کرده و از بزرگ‌ترین حکمای وارسته این مکتب حکمی و زنده‌کننده طریق و شیوه منجر به فرد صدراستالین بوده باشد. وی توانست با درک عمیق و همه‌جانبه از محیط و زمانه خود در طول حدود هفتادسال تدریس مدام و مستمر ضمن حفظ مکتب فلسفی اصفهان، حوزه و محفل فلسفی بزرگی را در اصفهان راه‌اندازی نموده و خیل عظیمی از حکمای متله صدرایی را بر آن طریق خاص به گونه‌ای تربیت نماید که هرکدام از آنان بتوانند در نشر و جریان‌سازی در حوزه‌های دیگر، موجات به وجود آوردن و راه‌اندازی مکتب‌هایی حکمی پویا و مبدع مثل مکتب طهران، مکتب سبزوار و قم را فراهم سازند. از دیگر نوایای سترگ این عالم عامل توجه به جریانات فکری معاصر و موضع‌گیری عالمانه در برابر آنان با نكارش مطالب و کتاب‌های مفید و مؤثر در قالب پاسخ‌گویی به انحرافات و کجروی‌های فکری مثل اندیشه شیخ احمد احسانی، ردیه بر رساله هنری مارتین (پادری مسیحی) و مخالف علمی با انحرافات در جریان تصوف و غیره می‌باشد. جایگاه و وجهت علمی حکیم نوری تا به اندازه ای است که این ادعا دور از ذهن نیست اگر ادعا گردد که اگر محفل حکمی و اندوه شیوه تربیتی وی نبود، هنوز هم حکمت متعالیه صدرایی مورد غفلت قرار گرفته و مقام واقعی خود را نیافته بود. اهتمام راسخ کتاب حاضر، کندوکاوی مشفقانه برای معرفی ابعاد و آن چیزی است که به مدرسه ملاعلی نوری در نیمه قرن دوازدهم تا اوایل قرن سیزدهم هجری موسوم گشته است می‌باشد. تلاشی برای تحدید افکار و اندیشه‌های تاب و اصل حکیم متائله ملاعلی نوری، استاید و شاگردانش، همان هدفی است که این فقره درصدد آن است و در این راه نیز خود را مدیون کسانی می‌داند که به‌عنوان دستیار علمی‌ام در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی مرا در تحقق این منظور، یاری دادند. امید آن دارم این اثر توانسته باشد قدمی مؤثر و شایسته هرچند ناچیز برای شناساندن اهمیت حکیم و الامقام و برجسته تاریخ حکمی شیعی ملاعلی نوری و شاگردانش در مدرسه اصفهان برداشته باشد.

غلامحسین خدري

تیر ۱۳۹۲